

Kirjallisuutta.

Amerikkalainen kansanrunouden sanakirja.

Standard Dictionary of Folklore, Mythology and Legends I. Editor Maria Leach. Funk & Wagnall Company, New York 1949, 531 s.

Kansanrunous- ja uskontotiede ovat kumpikin jo kauan tunteneet synteesin tarvetta suunnistautuakseen detaljitutkimusten tiheikössä. Toisaalta halutaan yleiskatsauksia eri alojen, kansallisuuksien tai aika-kausien puitteissa, toisaalta pyritään ryhmittämään koko aineisto suuriksi hakusanastoiksi. Sodanjälkeisessä Euroopassa ansaitsee tunnustusta esim. hollantilainen ja flaamilainen folkloristinen hakusanasto (K. Ter Laan, *Folkloristisch Woordenboek*, 1949) kun taas on syytä suorastaan varottaa sellaisesta teoksesta kuin A. Anwanderin »*Wörterbuch der Religion*» (1948), joka on paikoin liian subjektiivinen ja yksipuolinen fäyttääkseen luotettavan käsikirjan tehtäviä.

Sodanjälkeisessä Amerikassakin on pantu alulle monenlaisia synteeseiteoksia, jommoisista tässä kiinnitettäköön erikoista huomiota yllämainittuun amerikkalaisten folkloristien ja uskontotieteilijäin yhteisyritykseen esittää yleiskuvauksia koko maapallon eri kansallisuus- ja kulttuuriryhmien kansanperinteestä mahdollisimman ytimekkäinä ja suppeina tiivistelminä. Hakusanaston pohjaksi on valittu toisaalta uskonto- ja luonnontieteellinen terminologia, toisaalta henkisen kansanperinteen eri alojen peruskäsitteet. Tällöin annetaan eräiltä aloilta, sellaisilta kuin tanssi, leikki, balladi, satu jne., pitkäkököjä synteettisiä yleiskatsauksia, kun taas erikseen tarjotaan lyhyitä tiivistelmiä yksityisistä tansseista, balladi-, kansansatutyypeistä ja -aiheistakin, jne. Osittain nuo tiivistelmät näkyvät edustavan nykyhetken tieteen niin sanoaksemme viimeistä sanaa, osittain ne ovat vain deskriptiivisiä tai määritelmänomaisia luonnehdintoja, mutta osittain tulos valitettavasti on epäonnistunutkin, mikä tällaisessa vaikeassa ja monimutkaisessa yhteistyössä on ymmärrettävää. Erikoisalojen tuntijat tietävät jo muutenkin ja saavat tästä sanakirjasta yleisvaikutelmaksi yhä vahvistusta siihen kokemukseensa, että yksityisseikkoja on sata vuotta kestäneen työn tuloksina paljonkin jo ehditty selvittää, mutta perusongelmat kaipaavat yhä ratkaisuaan, ja suuret synteetit odottavat vielä luojiansa. Varsin tyypillinen siinä suhteessa on hakusana *folklore*, josta toimitus ei ole rojhennut esittää vielä yleispäteväksi tunnustettua määritelmää, vaan on pitänyt parempana julkaista peräkkäin 21 avustajan ja amerikkalaisten folkloristien valiojoukon erilaisia määritelmäyrityksiä sekä lisäksi vielä A. H. Krappen melkein yhtä pitkän historiallisen yleiskatsauksen folkloreen ja mytologiaan.

Kun englantilainen W. J. Thoms v. 1846 laski liikkeelle termin »folklore», kyettiin silloin tuskin aavistamaan niitä valtavan runsaita työn hedelmiä, mitkä nyt sadan vuoden kuluttua ovat nautittavissamme etenkin juuri etnologian alalla. Mutta valitettavasti hakusanaa *etnologia*

ei ole sanakirjaan otettu mukaan. Sen sijaan on hyvin tervetullutta, että siinä on omistettu ansaittua huomiota kansan runoustieteen historialle ja esitetään eri hakusanojen kohdalla tietoja 27 eurooppalaisen ja 12 amerikkalaisen tunnetumman folkloristin elämästä ja tuotannosta (sitä paitsi käsikirjan 30 omasta avustajasta vielä perusteellisempia tietoja). Itse asiassa henkilöhistoriallisia tietoja on runsaamminkin, sillä useita folkloristeja on esitetty asianomaista kansaa koskevassa yleiskatsauksessa. Ylimalkaan nimiä olisi voitu tarjota vieläkin enemmän, sillä sellaiset suuret hahmot kuin venäläinen Afanasjev, suomalainen Holmberg-Harva, tanskalainen Grönbech, lättiläinen Barons ym. ansaitsevat joka tapauksessa kansainvälistä tunnustusta ja folkloristien jälkipolvien muistissa pysyttämistä. Ja kun esim. Bastian on saanut oman artikkelinsa, niin olisivatpa saman huomion saksalaisista ansainneet Herder ja Hegel, joiden kummankaan ideologista jälkivaikutusta kansanrunoustieteen kehityssuuntiin ei sentään olisi syytä aliarvioida. Folkloristiikan romanttinen kausi kaipaisi yleensäkin erikoiskäsittelyä, varsinkin kun sen ideologiasta ja metodisesta hoipertelusta ei kaikkialla ole vielä nytkään päästy irti täysin kriittisesti.

On paljon syytä valittaa, että on kokonaan unohdettu periaatteellisesti tähdentää folkloristista aineistonkeruuta ja jätetty pois erikoisartikkeli folkloristisista arkistoista, vaikka juuri nuo arkistot tulevat olemaan vastaisen tutkimustyön pesäpaikkoja. Siksi folkloristien olisi erittäin tärkeitä tietää, kuinka eri maiden arkistot on järjestetty ja mitä ne oikeastaan tarjoavat tutkijoille, kuten esim. Saksan kansanrunousarkisto (tai mitä tiedetään Ceylonin saaren folkloristisesta arkistosta). Bibliografisia viittauksia olisi tällaisessa teoksessa odottanut olevan yleensä runsaammin — siihen tapaan kuin mitä A. Taylor tarjoaa germaanisesta folkloresta. Samoin olisi toivottavaa ottaa jotenkuten mukaan (vaikkapa liitteenä) tärkein *periodica*; julkaisujen ilmestymisaika ja kansainvälisesti sovitut nimilyhennykset tutkijain olisi mukava löytää tällaisesta käsikirjasta.

Erikoistutkijaa kiinnostavat kai eniten folkloren eri aloja tai eri kansallisuuksien folklorea ja uskontoa koskevat yleiskatsausartikkelit. Koko niteen pisin ja yksityiskohtaisin yleiskatsaus on omistettu tanssille (kirjoittajana G. P. Kurath), mutta valitettavasti siinäkin on jäänyt käyttämättä R. Pöldmäen ja H. Tamperen suurenmoinen »Valimik eesti rahvatantse» (ERAT 8, 1938) — tyyppillinen esimerkki siitä, kuinka vaikea yhä vielä on kansainvälisiä synteesejä yritettäessä päästä käsiksi aineistoon. Toisena esimerkkinä mainittakoon, että eurooppalaisten balladien levinneisyyttä todettaessa ei saisi enää unohtaa sitäkään aineistoa, mitä Baltian kohdalta tarjoaa julkaisemani vankka nide »Volkslieder der Liven» (VGEG 28, 1936). Tietysti on mahdotonta edellyttää nykyisin jo äärettömän suureksi paisuneen spesiaalikirjallisuuden täydellistä tuntemista. Mutta sitä toivottavampaa olisi etsiä eri kulttuurivyöhykkeiden kohdalle toimittajiksi henkilöitä, jotka tuntevat alansa ainakin niin perusteellisesti, että voivat vastata aineiston kriittisestä ja läpikotaisesta hallitsemisesta. Tässä suhteessa puheena oleva sanakirja on ehdottomasti epätasainen. Tanssien rinnalla on yksityisiä

leikkejä käsitelty vähemmän, ja yksityisten balladien selostuksiin verrattuina ovat kansanlaulun muut lajit (esim. ketjulaulut, lastenrunot) jääneet aivan orvon osalle. Verrattuna esim. germaanisesta maailmasta tarjottuun aineistoon on slaavilaismaailman edustus ilmeisesti pinta-puolisempaa. Amerikan kannalta on luonnollista, että huomiota on varsin runsaasti kohdistettu intiaani- ja neekerien folkloreen ja osaksi mytologiaankin, mutta Itä-Euroopan, Kaukasian, Siperian ja Keski-Aasian kansojen ylen jännittävän ja rehevän aineiston esittelijäksi ei nähtävästi ole löydetty yhtään asiantuntijaa. Niin, yllättävää on, että synteettinen katsaus puuttuu niinkin olennaisen kulttuuripiirin kuin altailaiskansojen folkloresta ja mytologiasta; samaten yksityistiedotkin altailais- ja jaafettilaisheimojen folkloresta puuttuvat melkein kokonaan. Arktisia heimoja koskeva yleiskatsaus ilmestyy ehkä vasta toisessa niteessä »subarktikkojen» kohdalla, mutta yksityisseikkojakin on julkaistu alkuniteessä eskimoista paljon enemmän kuin muista napapiiriseutuisista heimoista. Toivottavaa olisi varsinkin, että lappalaisten folklore ja uskonto saisivat toisessa niteessä arvoisensa kuvauksen.

Kaikkien kansojen erillistä esittelyä ei ilmeisesti ole tavoiteltukaan, mutta niiden ryhmitteleminen ja luetteleminen kulttuuripiireittäin olisi varmaan lisännyt sanaston luettavuutta käsikirjana. Hyvin tervetullut on yleiskatsaus baskien folkloreen (E. Leach), mutta yhtä tarpeellinen olisi ollut vastaava esitys myös esim. sellaisen avainasemassa olevan kansan kuin ainojen folkloresta. Ja kun kerran on annettu lyhyt kuvaus tšeremissien uskonnosta, olisi myös odottanut vielä pitempää yleiskatsausta esim. tšuvassien tai tšerkessien, georgialaisten, armenialaisten ym. tai toisaalta taas bulgaarien, tšekkien ym. folkloresta ja mytologiasta. Tietysti on varsin hyvä, että burjaattien uskonnosta on nostettu esiin erityisen hakusanan kohdalla ongonin nimitys »adykh», mutta olisi sääli, jos emme saisi enempää kuullakaan burjaattien (ja varsinkin jakuuttien) rikkaasta folkloresta ja niin paljon vertailumielenkiintoa tarjoavasta uskonnosta. Nähdäkseni on niinikään varsin valitettavaa, että tästäkin hyvästä käsikirjasta on runsaiden kreikkalaisia ja roomalaisia koskevien tietojen rinnalta erehdyksessä jätetty pois yleiskatsaus bysanttilaiseen kulttuurikeskukseen, jonka merkitysosuutta ainakin folkloristien olisi jo aikoja sitten pitänyt ruveta aliarvioinnin asemesta pitämään suorastaan tärkeämpänä. Samaten ei ainoastakaan myyttejä ja legendoja esittelevästä standardisanastosta saisi puuttua hakusanaa *bogomily*.

Käsikirja on suunniteltu kaksiniteiseksi (lisäksi hakemisto). Jo ensimmäinen nide sisältää n. 4.000 hakusanaa. Tietenkin on ollut välttämätöntä teettää osa artikkeleja kompilaatiotyönä. Mutta yksinpä hyvä kompilointikin vaatii suurta näppäryyttä ja taitoa, etenkin kun tilanpuute edellyttää mitä lakonisinta ja silti samalla selkeätä sanontaa. Yleisvaikutelmaksi jää, että sanakirjan toimittaminen on ollut hyvissä käsissä. Erikoisen kiitoksen ansaitsee päätoimittaja Maria Leach, joka on ponnistellut esitöissä kokonaista 12 vuotta. Runsa avustajakunta on kyllä työskennellyt hyvin epätasaisesti, mutta silti senkin saavutukset ovat tunnustuksenarvoiset. Nykyisin emme ole vielä pääs-

seet niin pitkälle, että voitaisiin antaa systemaattisesti ja kehityshistoriallisesti kokonaissynteesi joka probleemista. Siksi on ymmärrettävää, että monien ongelmien kohdalla rajoitutaankin vain deskriptiiviseen aineiston esittelyyn yksityisten kansojen keskuudesta (ks. esim. *afterworld*), vaikka siinäkin jokunen yleiskatsaus tuntuu vähän liian puutteelliselta (ks. esim. *birds*). Ei tietenkään ole kummastelemista siinä, että varsinkin juuri kulttuurihistoriallinen tausta ja motiivien levinneisyys tai geneettinen yhteys ovat joskus joutuneet väärrään valaistukseen (ks. esim. *dogheaded people*, joka esitellään jonkinmoisena balttilaisena erikoismotiivina, vaikka sen todellisena lähtökohtana on Bysantin kulttuurikeskus ja se on Baltiassa aivan nuori ja epäolennainen ilmiö). Eurooppalaisen lukijan kannalta on jopa miellyttävää, että amerikkalainen aineisto esitellään suhteellisesti järjestelmällisemmin kuin Vanhan maailman paraleelit (ks. esim. *eclipses*). Mutta amerikkalaisten tutkijain näkökantojen yksityiskohtaisen käsittelyn rinnalla toivoisi kuitenkin myös vastaavan eurooppalaisen tutkimustyön tuloksien selostamista (ks. esim. *Dioscuri*). Henkilökohtaisesti minun on usein suorastaan nautinto lukea kansansatunmotiivien yllättävän tiivistä ja asianantuntevan sattuvaa luonnehdintaa tässä sanakirjassa, varsinkin kun ennen sotaa alullepantu »Handwörterbuch des deutschen Märchens» tuskin enää ollenkaan pääsee jatkamaan ilmestymistään.

Suomalais-ugrilaiselta kannalta tämä kansainvälinen käsikirja ei tarjoa paljoa. On kyllä ilahduttavaa, että suomalaisen folkloren kohdalla esitetään yleiskatsaus Lönnrotin, J. ja K. Krohnin sekä Aarneen elämäntyöhön (omana artikkelinaan esiintyvät tosin vain Aarne ja Castrén), mutta sitä vastoin on valitettavaa, että yleiskatsaus rajoittuu suomalaisen kansanrunouden muutenkin kyllin tunnettuun hahmotteluun, kun taas suomalaisten uskonnota ei esitetä yleiskatsausta. Siihen ei ole mitään huomauttamista, että taiten synnytetty pieteetti J. Krohnia kohtaan yhä elää, mutta objektiivisempi suhteiden taju olisi kyllä antanut arvonsa myös ainakin Setälän ja Harvan suursaavutuksille, jos ei muilla aloilla niin edes suomalais-ugrilaisessa uskontotieteessä. Suomalaisen folkloren yleiskuvauksen ovat laatineet Stith Thompson ja entinen Lietuan kansanrunousarkiston johtaja J. Balys, joka asuu nykyisin pakolaisena Yhdysvalloissa. Jälkimmäinen on kirjoittanut myös kaksi hyvää yleiskatsausta Viron folkloren ja uskontoon (kompastellen tosin joskus yksityisseikoissa) ja lisäksi vielä kaksi muuta yleiskatsausta: tšeremissiläisen folkloren (itse asiassa esitellään vain uskontoa) ja suomalais-ugrilaiset kansat (se on varsin riittämätön ylimalkaiseenkin orientoitumiseen). Hakusanastossa on lyhyitä selityksiä vain seuraavista aiheista: *Ahti*, *Ajatar*, *Antero Vipunen*, *haltia*, *hiisi*, *Ilmarinen* ja *Ilmatar*, mordvan *ava* ja siitä erillään tšeremissin *ava*, lapin *Bohinavle* (s.o. »pohjannaula»), mainitaan paraleelina myös samojedien »taivaannaula») ja *haldde*. Viron kansanrunoudenkeruusta annetaan varsin hyvä ja tunnistava yleiskatsaus, mutta virolaisten uskonnota kosketellaan erikseen vain koirankuonolaisia (*dogheaded people*) ja koko ostjakkien uskonnota ainoastaan hanhijumalaa (*goose god*); lisäksi on eri huomautus obinugrialaisten karhunpalvonnasta. Toht. Balysilla on kieltämättä suu-

ret ansiot liettualaisen kansanperinteen keräyksessä ja julkaisemisessa, mutta häntä ei voitane sentään pitää muuna kuin maallikkona suomalais-ugrilaisen folkloren ja mytologian jo suhteellisen hyvin muokatuilla aloilla, joilta ei ehkä olisi ollut mahdoton löytää asiantuntevampiakin avustajia.

Tätä toivetta voi perustella myös kronologinen vertailu. Englantilaisien suursaavutus ennen ensimmäistä maailmansotaa oli »Encyclopedia of Religion and Ethics» -teoksen tukevien, yhä vielä arvonsa säilyttäneiden niteiden julkaiseminen. Siinä on omistettu eskimoille yli 6 palstaa (V, 1912, kirjoittajina P. Radin ja L. H. Gray), lappalaisille 6 palstaa (VII, 1914, kirj. U. Holmberg), suomalaisille 7 palstaa (VI, 1913, kirj. K. Krohn, joka on laatinut aikaisekseen hyvän, palstanmittaisen yleiskatsauksen myös suomalais-ugrilaisista kansoista), kun taas virolaisia teoksessa ei ole vielä erikseen käsiteltykään, vaikka kyllä liettualaisia ja lättiläisiä yhteensä 5 palstalla (VIII, 1915, kirj. A. Bezzenberger). Euroopan pikkukansojen suuri nousu kahden maailmansodan välikautena on nyt johtanut siihen, että virolaisetkin ovat jo päässeet näkyviin Amerikassa asti huomioonotettavana tekijänä joskaan eivät vielä muilla niin edes kansanrunouden ja uskontotieteen aloilla.

OSKAR LOORITS